

Περιεχόμενα

Προλογικό Σημείωμα	7
<i>Δημήτρης Καιρίδης</i>	
Ευχαριστίες	10

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ > ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΚΑΙ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

1. Εισαγωγή: Η Κατάσταση και η Εξέλιξη της Ανάλυσης Εξωτερικής Πολιτικής: Ένας Οδικός Χάρτης	13
---	----

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ > ΕΠΙΠΕΔΑ ΑΝΑΛΥΣΗΣ

2. Το Άτομο που Λαμβάνει Αποφάσεις: Η Πολιτική Ψυχολογία των Ηγετών	61
3. Ομαδική Λήψη Αποφάσεων: Δυναμική Μικρών Ομάδων, Οργανωσιακή Διαδικασία και Γραφειοκρατική Πολιτική	107
4. Κουλτούρα και Εθνική Ταυτότητα	167
5. Εσωτερική Πολιτική και Αντιπολίτευση	197
6. Τα Επίπεδα των Εθνικών Χαρακτηριστικών και του Διεθνούς Συστήματος: Επιπτώσεις στην Εξωτερική Πολιτική	223

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ > ΣΥΝΔΥΑΖΟΝΤΑΣ ΤΑ ΟΛΑ ΜΑΖΙ –Ή ΜΗΠΩΣ ΟΧΙ;

7. Ενοποίηση Θεωριών στην Ανάλυση Εξωτερικής Πολιτικής	255
8. Το Μέλλον της Ανάλυσης Εξωτερικής Πολιτικής	289
Βιβλιογραφία	305

Προλογικό Σημείωμα

Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου απονομιμοποίησε τα «μεγάλα αφηγήματα» στις διεθνείς σχέσεις (και όχι μόνον εκεί). Η φιλοδοξία των μεγάλων «-ισμών» να εξηγήσουν τους βασικούς μηχανισμούς λειτουργίας των διεθνών σχέσεων, με όσο το δυνατόν λιγότερες ανεξάρτητες μεταβλητές, είχε ένα νόημα για όσο διάστημα ο κόσμος κυριαρχούνταν από την απλότητα της ψυχροπολεμικής αντιπαλότητας ανάμεσα στις δύο υπερδυνάμεις.

Ο σημερινός κόσμος, ωστόσο, φαίνεται ότι στερείται των σταθερών αναφορών της ψυχροπολεμικής εποχής. Καθίσταται ολοένα και πιο ρευστός, ασταθής και μεταβαλλόμενος. Η έλλειψη σταθερότητας που τον χαρακτηρίζει ήρθε να υπενθυμίσει την ανάγκη να αναγνωριστεί η πολυπλοκότητα της διαδικασίας χάραξης της εξωτερικής πολιτικής. Πράγματι, η διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής των κρατών είναι μια κατεχοχήν πολυπαραγοντική και σύνθετη διαδικασία ακόμα και για τα πιο ισχυρά κράτη του διεθνούς συστήματος. Στο πλαίσιο αυτό, ο νέος πρόεδρος των Ηνωμένων Πολιτειών, Donald Trump, δεν θα αργήσει να ανακαλύψει ότι η αμερικανική εξωτερική πολιτική επηρεάζεται από δυνάμεις που δεν ελέγχει, όπως είναι, για παράδειγμα, η βούληση των άλλων ισχυρών και ανεξάρτητων κρατών στο εξωτερικό και, βέβαια, τα ισχυρά θεσμικά αντίβαρα που προβλέπει το αμερικανικό Σύνταγμα στο εσωτερικό.

Η Ανάλυση της Εξωτερικής Πολιτικής (στο εξής Ανάλυση Ε.Π.) έχει στο επίκεντρό της αυτήν ακριβώς την πολυπλοκότητα της εξωτερικής πολιτικής που τη διακρίνει από οποιαδήποτε άλλη δημόσια πολιτική. Η Ανάλυση Ε.Π. αποφεύγει τα απλουστευτικά σχήματα και τις υπέρμετρες φιλοδοξίες των παραδοσιακών «-ισμών» των διεθνών σχέσεων. Ίσως γι' αυτό δεν κατέστη ποτέ ιδιαίτερα δημοφιλής, κινούμενη στο επίπεδο των μεσαίου εύρους (mid-range) και όχι των μεγάλων (grand) θεωριών. Και ίσως γι' αυτό προσείλκυε ερευνητές που ενδιαφέρονταν για την ιστορία, τη διεπιστημονική προσέγγιση των κοινωνικών φαινομένων και τη συγκριτική μέθοδο, μέσα από τη γνώση και άλλων γλωσσών και εθνικών εμπειριών, πέρα από τις εντυπωσιακές και ενίοτε στομφώδεις διακηρύξεις που μπορεί να γίνονται ακαδημαϊκές μόδες, αλλά συχνά δεν αντέχουν στον έλεγχο της εμπειρικής επαλήθευσης.

Μια πολύ σημαντική τρέχουσα εξέλιξη στις κοινωνικές επιστήμες είναι η

προσπάθεια σύνδεσης του μικρο- με το μακρο-επίπεδο ανάλυσης – με άλλα λόγια, η σύνδεση των δρώντων (ατομικών ή συλλογικών) με τις υπερκείμενες κοινωνικές δομές εντός των οποίων δραστηριοποιούνται. Ως γνωστόν, οι κοινωνικές επιστήμες εστιάζουν στις ανθρώπινες κοινωνίες και ασχολούνται με αφηρημένες δομές, όπως είναι το κράτος, η κοινωνία και το διεθνές σύστημα. Όμως ο μοναδικός χειροπιαστός δρων είναι ο άνθρωπος, και θα πρέπει, με κάποιον τρόπο, σε αυτόν να μπορεί να αναφέρεται η κοινωνική θεωρία και αυτόν να συμπεριλαμβάνει κάθε κοινωνική ανάλυση. Το επίπεδο της γενίκευσης είναι χρήσιμο και πολύ συχνά απαραίτητο, αλλά θα πρέπει να μπορεί να συνδέεται και με το συγκεκριμένο, όπως εύλογα απαιτεί η «μικρο-θεμελίωση» (microfoundations), η οποία κυριαρχεί πλέον τουλάχιστον στην αμερικανική πολιτική επιστήμη.

Στην επιστήμη των διεθνών σχέσεων αυτό επιχειρεί να πετύχει πρωτίστως η Ανάλυση Ε.Π. Παραδοσιακά, η Ανάλυση Ε.Π. θεωρείται ένας υποκλάδος των διεθνών σχέσεων (Δ.Σ.). Στην πραγματικότητα, παρά την πλούσια εργογραφία της, ήδη από τη δεκαετία του 1950 η Ανάλυση Ε.Π. παρέμεινε μέχρι πρόσφατα το παραμελημένο αποπαιδί του κλάδου. Οι περισσότεροι μεγάλοι αστέρες των σύγχρονων Δ.Σ., όπως ο Kenneth Waltz και ο Alexander Wendt, δεν ασχολήθηκαν μαζί της. Ο Waltz μάλιστα την υποτίμησε συστηματικά και ανεπιφύλακτα, περιφρονώντας την ως μέρος αυτού που ονόμαζε *reductionism*, δηλαδή τα επιμέρους και οι λεπτομέρειες, ενώ ο ίδιος αφιερώθηκε στη μελέτη του όλου, δηλαδή του διεθνούς συστήματος, που θεωρούσε ότι είναι και το πιο σημαντικό.

Η υποτίμηση αυτή είχε δραματικές συνέπειες για το κύρος και τη χρησιμότητα του κλάδου των Δ.Σ. συνολικά, ιδίως μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου. Είναι γεγονός ότι η παραδοσιακή θεωρία των Δ.Σ., που βασιζόταν στον υλισμό και τον ορθολογισμό, απέτυχε όχι μόνο να προβλέψει αλλά και να εξηγήσει το τέλος της ψυχροπολεμικής αντιπαλότητας. Επιπλέον, το νέο διεθνές περιβάλλον, που προέκυψε μετά το 1989, στερούνταν των όποιων συστημικών σταθερών των προηγούμενων τεσσάρων δεκαετιών. Η επιστροφή, λοιπόν, στον περισσότερο ή λιγότερο αυτόνομο δρώντα πέρα από τη δομή, είτε αυτή ορίζεται από υλικές είτε από ιδεαλιστικές/εννοιολογικές μεταβλητές, κρίθηκε απαραίτητη και πρόσφατα ανανέωσε το ενδιαφέρον για την Ανάλυση Ε.Π.

Δυστυχώς, στη χώρα μας οι Δ.Σ. παρέμειναν εγκλωβισμένες λίγο πολύ στις προ του 1989 διενέξεις των μεγάλων «-ισμών». Το ενδιαφέρον είναι ότι πολύ συχνά η ελληνική βιβλιογραφική παραγωγή στις Δ.Σ. παλινδρόμησε μεταξύ ενός άκριτου αναμασήματος ξεπερασμένων θεωρητικών δίπολων και αντιθέσεων, από τη μια, και μιας «α-θεωρητικής» περιπτωσιολογίας των «σπουδών περιοχής» (*area studies*), όταν αυτή δεν εκφυλιζόταν εντελώς σε μια δημοσιογραφική ανάλυση της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής στη βάση συγκεκριμένων ζητημάτων, όπως η

αντιπαλότητα με την Τουρκία. Με άλλα λόγια, οι Δ.Σ. στην Ελλάδα είτε στερούνταν οποιουδήποτε θεωρητικού υπόβαθρου, καθώς παρέμειναν απορροφημένες από την τρέχουσα πολιτική και τις πιεστικές ανάγκες της, είτε, όταν επιχειρούσαν να θεωρητικολογήσουν, το έκαναν με έναν ξεπερασμένο και αντιφατικό τρόπο που κατέληγε σε αυθαιρεσίες· κάτι που οδήγησε στη δυσφήμιση του κλάδου συνολικά, στην περιφρόνησή του από τις πολιτικές ελίτ και στην αυτοπεριχαράκωσή του μακριά από τους «δημοσιογραφούντες που δεν καταλαβαίνουν από επιστήμη».

Υπό αυτό το πρίσμα, δεν πρέπει να θεωρείται τυχαίο το γεγονός ότι η βιβλιογραφία περί Ανάλυσης Ε.Π. στην ελληνική γλώσσα είναι εξαιρετικά περιορισμένη. Γι' αυτό είναι πολύ σημαντική η έκδοση του παρόντος βιβλίου της Valerie M. Hudson. Πρώτον, γιατί καλύπτει ένα μεγάλο κενό της ελληνικής βιβλιογραφίας. Δεύτερον, γιατί εισάγει τον καίριο προβληματισμό της σύνδεσης δρώντος και δομής με έναν συγκεκριμένο και χρηστικό για τις Δ.Σ. τρόπο. Τρίτον, γιατί προσφέρει μια σειρά από πρακτικά χρήσιμα θεωρητικά συμπεράσματα για το πώς παράγεται η εξωτερική πολιτική. Τα συμπεράσματα αυτά έχουν γενική αξία και εφαρμογή, ακόμα και για εκείνους από εμάς για τους οποίους οι Δ.Σ. αρχίζουν και τελειώνουν με την ελληνική εξωτερική πολιτική, η οποία με τη σειρά της αρχίζει και τελειώνει στις σχέσεις της Ελλάδας με την Τουρκία.

Το ανά χείρας βιβλίο είναι ένα ολοκληρωμένο εισαγωγικό σύγγραμμα (*text-book*) στην Ανάλυση Ε.Π. Οριοθετεί τον υποκλάδο της Ανάλυσης Ε.Π. ασκώντας αυστηρή κριτική στις «κυρίαρχες» θεωρίες των Δ.Σ., ανασκοπεί την ιστοριογραφία της Ανάλυσης Ε.Π., παρουσιάζει τις βασικές προσεγγίσεις της Ανάλυσης Ε.Π. οι οποίες επιχειρούν να υπερβούν τους περιορισμούς του παραδοσιακού μοντέλου του ορθολογικού παίκτη, και αναλύει τις προοπτικές της Ανάλυσης Ε.Π. για το μέλλον.

Παρά τη δεδομένη αργοπορία, η ελληνική μετάφραση του βιβλίου της Hudson *Ανάλυση Εξωτερικής Πολιτικής: Από την Εμπειρία στη Θεωρία* δεν μπορεί παρά να συμβάλει στην ωρίμανση των Δ.Σ. στην πατρίδα μας. Για μια μικρή και ευάλωτη χώρα όπως η Ελλάδα, της οποίας η ευημερία εξαρτάται σε αυξημένο βαθμό από το διεθνές περιβάλλον, η ανάπτυξη του διεθνολογικού προβληματισμού και η εξέλιξη των Δ.Σ. αποτελούν εθνική επιταγή. Γι' αυτό και είμαι ευγνώμων στον μεταφραστή του έργου, Αντώνη Κλάψη, ο οποίος χρόνια τώρα προσφέρει ανιδιοτελώς σε αυτή τη διαδικασία, στον συνάδελφο Ανδρέα Γκόφα, ο οποίος πρότεινε την άμεση συμπερίληψη του συγκεκριμένου έργου στη σειρά που διευθύνουμε από κοινού, αλλά και στις εκδόσεις Πεδίο και σε όλους τους ανθρώπους τους που κατέστησαν τη συνεργασία μας εξαιρετικά εύκολη και παραγωγική.

Δημήτρης Καιρίδης
Αθήνα, 3 Απριλίου 2017